

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
YOUNG SCIENTISTS COUNCIL

ISSN 2308-4855 (Print)
ISSN 2308-4863 (Online)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК:

**Міжвузівський збірник наукових праць молодих
вчених Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

HUMANITIES SCIENCE CURRENT ISSUES:

**Interuniversity collection of Drohobych
Ivan Franko State Pedagogical University
Young Scientists Research Papers**

ВИПУСК 69. ТОМ 3
ISSUE 69. VOLUME 3

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

УДК 37.01:81'246.3:316.6:165.742(4)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/69-3-44>

Інна ФЕЛЬЦАН,
orcid.org/0000-0003-4169-9922

доктор філософії,
старший викладач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання
Мукачівського державного університету
(Мукачево, Закарпатська область, Україна) *innafeltsan@gmail.com*

МОДЕЛЬ БАГАТОМОВНОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ГРОМАДЯНИНА ЄВРОПИ

Статтю присвячено дослідженню моделі багатомовної освіти у Європі у ретроспективі її розвитку починаючи з початку ХХст. до реалій сьогодення, проаналізовано полярні судження науковців минулого та сучасності. Розкрито сутність поняття «гуманістичний світогляд» та потенціал багатомовної освіти у його формуванні.

Метою статті є охарактеризувати ключові чинники, які вплинули на необхідність популяризації стратегії багатомовності у Європі; проаналізувати переваги та недоліки багатомовної моделі іншомовної освіти; вивчити доцільність навантаження учасників освітнього процесу навчанням на різних мовах; виявити головні тенденції розвитку стратегії багатомовності у Європі, а також заходи, які сприяють популяризації філософії багатомовності громадян Європи, які щорічно проходять за підтримки державних інституцій; проаналізувати модель багатомовності у освіті як відповідь на необхідність збереження культурної спадщини Європи, в умовах використання англійської мови як домінуючої мови міжнародної співпраці, та можливі наслідки такої тенденції.

Встановлено, що державна підтримка стратегії багатомовності у Європі продиктована необхідністю вирішити актуальні соціально-економічні виклики – безробіття, встановлення толерантного відношення до представників інших культур, виховання гуманістичного світогляду, що сприяє мирному співіснуванню у космополітному соціумі.

Досліджено діючу систему визнання та верифікації рівнів володіння різними мовами – «мовний паспорт» як об'єднаної загальноєвропейської сітки обміну даними про іншомовні навички громадян.

Окрему увагу приділено дослідженню розвитку термінології багатомовності у риторичі європейських інституцій та організацій, працях вітчизняних та зарубіжних науковців, де одночасно використовують терміни «мультилінгвізм», «білінгвізм», «трилінгвізм», «плюрлінгвізм» на позначення тотожних чи різних понять.

Ключові слова: модель багатомовної освіти, гуманістичний світогляд, мультилінгвізм, білінгвальна освіта, багатомовна особистість, мовна культурна спадщина.

Inna FELTSAN,
orcid.org/0000-0003-4169-9922

PhD in Pedagogy,
Senior Lecturer at the Department of English Language, Literature and Teaching
Mukachevo State University
(Mukachevo, Transcarpathian region, Ukraine) *innafeltsan@gmail.com*

THE MULTILINGUAL EDUCATION MODEL AS AN INSTRUMENT FOR FORMING A HUMANISTIC OUTLOOK OF A EUROPEAN CITIZEN

The article is devoted to the study of the model of multilingual education in Europe in retrospect of its development since the beginning of the 20th century to the realities of today, the polar judgments of scientists of the past and present have been analyzed. The essence of the concept of "humanistic outlook" and the potential of multilingual education in its formation have been revealed.

The purpose of the article is to characterize the key factors that influenced the need to popularize the strategy of multilingualism in Europe; to analyze the advantages and disadvantages of the multilingual model of foreign language education; to study the expediency of teaching the participants of the educational process in different languages; identify the main trends in the development of the strategy of multilingualism in Europe, as well as measures that contribute to the popularization of the philosophy of multilingualism among European citizens, which are held annually with the support of state institutions; to analyze the model of multilingualism in education as a response to the need to preserve the cultural heritage of Europe, amidst using English as the dominant language of international cooperation, and the possible consequences of such a trend.

It has been established that state support for the strategy of multilingualism in Europe is dictated by the need to solve current socio-economic challenges like unemployment, establishing a tolerant attitude towards representatives of other cultures, fostering a humanistic worldview that promotes peaceful coexistence in a cosmopolitan society.

The current system of recognition and verification of levels of proficiency in different languages "language passport" as a unified pan-European data exchange network on citizens' foreign language skills was studied.

Particular attention is paid to the study of the development of the terminology of multilingualism in the rhetoric of European institutions and organizations, the works of Ukrainian and foreign scientists, where the terms "multilingualism", "bilingualism", "trilingualism", "plurilingualism" are simultaneously used to denote identical or different concepts.

Key words: *model of multilingual education, humanistic outlook, multilingualism, bilingual education, multilingual personality, linguistic cultural heritage.*

Постановка проблеми. Активна міграція населення у межах Європи за останні 20 років спровокувала необхідність перегляду ключових принципів організації умов життя соціуму на всіх рівнях та у різних галузях, а особливо в освіті, для створення відкритого та інклюзивного суспільства, де кожен може знайти своє місце та розвиватися. Міжкультурна освіта, мовна інтеграція, гнучкість в навчанні, доступність освіти, інтернаціоналізація освіти, збереження культурної спадщини – є тими питаннями, які гостро звучать на всіх європейських освітніх платформах.

До головних причин, чому іншомовна освіта є важливим питанням для Європи відносять: забезпечення ефективного спілкування та співпраці між країнами; розширення можливостей для бізнесу, особливо у великих містах і регіонах; успішна міжнародна мобільність працівників і студентів; взаємодія з представниками інших культур; розвиток туризму та гостьового бізнесу.

Популяризацію стратегії вивчення іноземних мов розглядають як інструмент впливу на формування гуманістичного менталітету у полікультурному соціумі, критерієм ефективної мовної політики держави. Європейські організації, такі як Рада Європи, активно підтримують багатомовність та розвиток мовних навичок серед населення. Багатомовність визначається не лише кількістю мов, але і активним використанням цих мов в різних сферах, що сприяє розширенню можливостей для спілкування, співпраці та розвитку. Популярності набувають білінгвальний (використання двох мов) та плурілінгвальний (використання багатьох мов) принципи навчання.

Методи іншомовної освіти можуть змінюватися в залежності від конкретної країни та регіону, а також від часу, але спільною метою всіх моделей є розвиток компетентних та культуроорієнтованих громадян, які вміють ефективно спілкуватися, співпрацювати та взаємодіяти в умовах глобалізації.

Проте, незважаючи на суспільне визнання, модель багатомовної освіти викликає ряд дискусій щодо можливостей її організації та ефективності, фінансової рентабельності та доцільності в умовах домінування англійської мови як міжнародної та медіатора у процесі спілкування вихідців різних культур.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У центрі уваги сучасних науковців (М. Бауер, К. Бейкер, М. Бірам, Н. Богданець-Білоskalенко, С. Боднарюк, В. Гаманюк, О. Гарсія, О. Л. Фідкевича, О. Першукової, Д. Саєр, Я. Сенос, Ю. Талалай) знаходиться проблематика оптимізації ефективності моделі багатомовної освіти; питанням збереження мовного різноманіття опікуються міжнародні організації ЮНЕСКО, Організація економічного співробітництва та розвитку, Європейський дослідницький центр мультилінгвальної освіти, Рада Європи, Європейський центр сучасних мов; багатомовність є наскрізною темою не лише Європейського дня мов, а також ключовою ідеєю таких освітніх програм та проєктів як: Erasmus+, LISTIAC, MultiMind, Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, Гаазьких рекомендацій щодо прав національних меншин, Люблянських рекомендацій щодо інтеграції різноманітних суспільств, Рамкової Конвенції про захист національних меншин та ін.

Досліджуючи феномен багатомовності та надаючи йому оцінку в суспільно-політичному контексті Німеччини, В. Гаманюк характеризує багатомовність шкільної освіти Німеччини з її особливостями та пріоритетами і наголошує на тому, що багатомовність є однією із суттєвих ознак сучасного суспільства (Гаманюк, 2012: 11).

Метою статті є розкрити сутність понять «багатомовна освіта» та «гуманістичний світогляд», проаналізувати цінність багатомовної освіти для сучасної Європи, виявити етапи трансформації моделі багатомовної освіти в результаті соціальних змін, визначити потенціал та перспективи розвитку такої моделі беручи до уваги глобалізаційні процеси та можливості освіти.

Вклад основного матеріалу. У контексті сучасної популярності філософії багатомовності, важко сприймати той факт, що на межі XIX–XX ст. чимало лінгвістів, педагогів та психологів висловлювали різко негативне ставлення до багатомовності. Серед найбільш відомих робота С. Лорі "Lectures on Language and Linguistic Method in the School" (1893 р.), у якій автор наполягав, що інтелектуальний і духовний розвиток дитини за умови її зростання у двомовному оточенні зменшується вдвоє. У 1924 р. відомий на той час у Великій Британії педагог Д. Саєр на основі досліджень дво-

мовних школярів Вельсу висловив припущення про те, що причина зниження IQ сільських школярів криється у їх двомовності. Знана психологиня Ф. Гудінаф у книзі “A new approach to the measurement of intelligence of young children” виразила думку про зв’язок між двомовністю і затримкою розумового розвитку у дітей (Goodenough, 1926). На тлі цих робіт, до дітей, які зростали у багатомовних сім’ях та оточенні з двома і більше мовами, ставилися як до проблемних і неповноцінних, називаючи їх *incompetent speakers of each of their languages* (мало компетентні мовці у всіх відомих їм мовах), або *language handicap children* (діти з вадами мовного розвитку).

Такі висновки знаходяться у прямій опозиції до того, що ми звикли вважати позитивною нормою у 21-му столітті. Однак, у дослідженнях сучасних науковців, теж знаходимо сумніви стосовно доцільності застосування двох та більше мов для опанування інших предметів в курикулумі, бо «коли в навчальному процесі застосовуваними є більше ніж дві мови, проблемним стає використання всіх мов як засобів навчання».

Важливо розрізняти терміни «багатомовність» (*multilingualism*), «мультилінгвізм» (*multilingualism*), та «білінгвізм» (*bilingualism*), оскільки ці поняття відображають різні рівні володіння мовами та різні ситуації використання мов у спільноті чи конкретною особою. У сучасних наукових дискусіях їх аналізують як елементи одного явища, синонімічні, взаємозамінні.

Аналіз офіційних сторінок ЄС у галузі освіти засвідчує використання терміну *multilingual* як такого, що описує критерій багатомовності у сучасній Європі, тоді як термін *bilingual* вживається для характеристики регіонів, яким притаманне використання двох мов у спілкуванні чи статус двох офіційних мов: “Many interesting pedagogical approaches can be found in bilingual regions and multilingual classrooms around Europe” (*Багато цікавих педагогічних підходів використовують у білінгвальних регіонах та мультилінгвальних класах по всій Європі*).

З часом, у термінологічному словнику багатомовності починають з’являтися терміни “trilingual education” (трилінгвальна) та “plurilingual education” (пльурінгвальна) – навчання, яке передбачає використання декількох мов як засобів навчання з метою розширення мовного репертуару учнів, у тому числі за рахунок мов, які не є основними європейськими і якими послуговуються рідше, формування у школярів усвідомлення соціальної і культурної цінності лінгвістичного розмаїття, розвиток міжкультурної компетентності учнів (Byram, 2003: 67–69).

Досліджуючи нормативно-правову базу з підтримки мультилінгвізму у Центральній Європі, Ю. Талатай використовує ключові терміни «мультилінгвізм» та «багатомовність», як тотожні.

Дослідниця з Іспанії Я. Сеноз визначила багатомовну освіту наступним чином: «Багатомовна освіта – це процес навчання із застосуванням більше ніж двох мов з метою формування в учнів багатомовності, включаючи грамотність письма» (Cenoz, 2009: 32).

Отже, можемо припустити, що у сучасних наукових дослідженнях, існує тенденція до чіткого розмежування понять білінгвізму та багатомовності, а терміни «багатомовність» та «мультилінгвізм» мають одне смислове навантаження.

Історія сучасної багатомовності в освіті Європи бере початок з часів активної міграції населення та необхідності реалізації права на навчання рідною мовою для національних меншин. Вивчення мов стало пріоритетним напрямом європейського співробітництва.

З середини 50-х рр. минулого століття, з метою встановлення економічного партнерства між країнами-членами Ради Європи (Бельгія, Нідерланди, Німеччина, Франція та ін.), в освіту європейців було введено двомовне навчання.

У цей самий період, дедалі частіше UNESCO починає використовувати термін «багатомовна освіта» для характеристики навчання на базі двох і більше мов. Проте, розбіжності у тлумаченні процесу, спонукають до уточнення, і вже на 30 сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (1990 р.) в Резолюції 12, термін «багатомовна освіта» було конкретизовано як використання в освітньому процесі щонайменше трьох мов: рідної, державної та міжнародної; визначено завдання популяризації багатомовної освіти як засобу підвищення якості навчання та підтримки культурного розмаїття. У Резолюції також наголошується на тому, що багатомовна освіта, яка передбачає використання рідної мови на початковому етапі навчання, відіграє важливу роль у формуванні почуття взаємозв’язку між різними народами та культурами й оволодінні уміннями толерантно спілкуватися й ефективно взаємодіяти (Фідкевич, 2021: 6).

З часом, зазнають трансформації основні цілі та завдання процесу вивчення іноземної мови, характерними ознаками якого відтепер стають динамічність та мобільність, необхідність швидко і якісно готувати населення до життя в умовах полікультурності. З’являється необхідність прагматичного підходу в іншомовній освіті, що зумовило перехід від освіти пізнання до освіти готовності до життя. Зняття кордонів та бажання уніфікувати міжнародні соціально-економічні

стандарти та принципи управління, піднімають питання про формування спільної, глобальної мови міжнародного спілкування (*lingua franca*). Англійську мову починають використовувати як глобальну мову міжнародної комунікації, з чим погоджуються не всі.

Домінування англійської мови у сфері міжнародних відносин викликає певну опозицію, навіть опір з боку представників тієї чи іншої нації. Вони вбачають у глобальному поширенні англійської мови, у набутті нею статусу лінгвістичного засобу міжнародного спілкування, загрозу власній етнокультурній ідентичності, небезпеку для збереження та розвитку своїх рідних мов. У деяких країнах (Бразилія, Італія, Франція) приймають закони щодо охорони національної мови (Козак, 2012: 140).

На цьому підґрунті, починають лунає думки про необхідність збереження культурного розмаїття Європи, вивчення тих мов, якими послуговуються рідше. Фокус уваги переходить від забезпечення прав меншин до необхідності збереження мовної культурної спадщини Європи.

Фінська мовознавець Т. Скутнаб-Кангас особливо увагу зосереджує на проблемі «лінгвогенциду», розуміючи під цим поняттям зникнення певних мов, передовсім монорітарних, з мовної карти світу внаслідок цілеспрямованої мовної політики низки держав. Авторка не бачить майбутнього за єдиною світовою мовою, чи-то англійською, чи-то будь-якою штучною мовою типу есперанто, позаяк це може привести до повної універсализації, а отже, до ущемлення права людини на вільне послуговування мовами (Skutnabb-Kangas, 2012).

1 жовтня 2001 р. країнами-членами ЄС підписано Європейську Хартію про статус регіональних мов або мов етнічних меншин з метою захисту європейської спадщини і сприяння збереженню культурного багатства Європи. У 2003 році конвенцією ЮНЕСКО мову внесено до затвердженої із захисту нематеріальної культурної спадщини.

Кожного року, 26 вересня, ЄР у співпраці з Європейським центром сучасних мов, мовними інституціями та населенням Європи організують заходи, що покликані популяризувати лінгвістичне різноманіття. На сьогодні, у межах Європейського союзу функціонує 3 алфавіти та 24 мови, ще 60 мовами розмовляють окремі групи, чому також сприяє імміграція – носії щонайменше 175-ти національностей зараз проживають на теренах ЄС (European Education Area: *Linguistic diversity*).

В 2007 р. був опублікований звіт Групи експертів високого рівня з багатомовності (High Level

Group on Multilingualism. Final Report), в якому фахівці визначили, що мотиваційні стратегії багатомовності полягають у окресленні реалістичних цілей і застосуванні позитивного досвіду, зокрема намічено напрями розвитку: 1) створення мовних курсів на основі аналізу потреб, що передбачають формування як повної, так і часткової компетентності учнів; 2) розповсюдження інформації щодо користування інтернетом для навчання мов, зокрема вебсайтів та освітніх порталів, всебічна підтримка інформації багатьма мовами у електронному вигляді; 3) пропагування користі від навчання мов завдяки висвітленню зв'язків із спортивними та музичними подіями, ознайомленню із позитивним досвідом опанування кількома мовами; 4) сприяння розвитку функціональної 3 грамотності в кількох мовах завдяки застосуванню медійних технологій і телебачення, зокрема дублювання та використання субтитрів (Першукова, 2018: 43).

Багатомовна освіта школярів у країнах Європи – комплексна галузь, що активно розвивається: в її основі теорія, що багатомовність особи виникає в процесі розширення мовного досвіду людини, починаючи від рідної мови, яка використовується здебільшого в сім'ї, до опанування мов інших народів, виучуваних в школі чи безпосередньо в мовному оточенні.

Модель навчання кількома мовами вимагає особливої організації процесу, зокрема: стратегій, спрямованих на забезпечення розвитку мовних навичок; наявності відповідних навчальних матеріалів та ресурсів для кожної мови; планування уроків і поділ часу між різними мовами; вивчення різних культур, пов'язаних з мовами, що може вимагати розширеного розуміння та підготовки вчителя; належне оцінювання мовних навичок; створення оточення, яке підтримує багатомовну освіту, і включити це в аспекти навчання та життя.

Мультилінгвальна освітня модель передбачає зміщення акценту на процес оволодіння знаннями про різні культури і базується на наступних принципах: системності мислення (визнання автономності різних культур); інтерактивності (включення змісту різних культур); фундаменталізації знань (засвоєння загальних закономірностей, інтеграція понять різних гуманітарних наук); креативності (формування здатності до співпраці та співтворчості в загальному культурному просторі). Вона мотивує на самостійне оволодіння незнайомими раніше мовами і може розглядатися як засіб для розвитку навичок «відчуття мови», бажання та вміння самостійно вивчати іноземні мови. Практична відсутність у методиці викладання розро-

блених технологій формування компетентності мультилінгвізму і інтегрованих програм такого навчання обумовлено складністю і багатовекторністю завдань, які постають перед авторами та укладачами (Боднарюк С., Бауер М., 2021: 36–53).

Важливою є ініціатива європейських фахівців щодо створення спільного освітнього контексту з усіх виучуваних мов, інтеграція мовного курикулуму. Цей процес у межах однієї установи полягає в об'єднанні усіх мовних предметів у одну освітню галузь і створює основу для прийняття єдиної за структурою і змістом навчальної програми.

В умовах міжнародної академічної мобільності, одним із головних викликів для такої багатомовної моделі освіти є уніфікація програм навчання – студент, який змінює місце проживання не повинен відчувати прірви між змістом попереднього та поточного курикулуму.

В умовах уніфікованої системи розвитку іншомовної компетентності, формувальне оцінювання здійснюється за допомогою мовного портфоліо громадян – добірки репрезентативних свідчень про їх досягнення в процесі багатомовного навчання.

В Україні ідея мовного портфоліо проходить трансформацію від методу формування мотивації учнів та засобу їх рефлексивного навчання, до офіційного документу, який засвідчує рівень навичок громадян з іноземних мов, терміни, впродовж яких вивчалася кожна мова; містить інформацію про використання цієї мови в різних сферах і ситуаціях (перебування за кордоном, спілкування з носіями мови) та може отримати формальне підтвердження за вимогою роботодавця (Фідкевич, 2021: 33).

За результатами звіту про практики багатомовної освіти, навчальний процес у закладах загальної середньої освіти в Україні відбувається одинадцятьма мовами (державною мовою, дев'ятьма мовами корінних народів і національних меншин та англійською мовою), а як предмет вивчають тридцять дві мови (Успішні практики багатомовної освіти в Україні: 7).

Реалізація моделі багатомовної освіти здійснюється на основі інтегративного, комунікативно-когнітивного, діяльнісного, особистісноорієнтованого, міжкультурного і текстоцентричного підходів до навчання. Сучасним дітям притаманний новий тип свідомості – системнозмістовий. Учні оволодівають не просто іноземними мовами, а новим мовним кодом, в якому закладені особливості, що відображають менталітет іншого народу, етнокультурної лінії, спрямовані на розвиток дітей в різних предметних галузях та видах

діяльності, і саме при такому підході можна говорити про формування гуманістичного світогляду громадянина Європи.

До прикладів позитивної моделі багатомовної освіти можна віднести Швецію. Характерними ознаками шведської системи іншомовної освіти вважають: пріоритизацію іноземних мов у змісті загальної освіти, урізноманітнення їх переліку і запровадження цього предмету з раннього шкільного віку; модернізацію навчальних планів і програм, комунікативне і культурологічне спрямування навчання; посилення автономії учня; вивчення немовних предметів засобами іноземної мови; орієнтацію на європейські стандарти; дивергенцію між навчальними програмами і навчальними матеріалами; підвищення професіоналізму вчителя завдяки розширенню науково-педагогічних досліджень і звуженню спеціалізації (Талалай, 2017: 34).

Освітні системи країн Центральної Європи (Республіка Австрія, Чеська Республіка, Словачка Республіка, Республіка Польща, Угорщина) зазнали якісних змін у галузі шкільної іншомовної підготовки особистості. Вивчення цього досвіду становить цінність для України, адже актуалізація моделі багатомовності у Європі та світі є відповіддю на нагальні потреби спілкування та усвідомлення необхідності збереження і розвитку численних зникаючих мов.

Висновки. Беручи до уваги вище наведені факти, можемо дійти висновку, що модель багатомовної освіти у Європі допомагає створити глобально орієнтованих громадян. До прагматичних цілей багатомовної моделі освіти відносять соціальну безпеку на тлі інтенсивної міграції, індивідуальну та освітню мобільність, поширення наукових знань, ефективність міжкультурної комунікації, конкурентоспроможність фахівців на ринку праці.

Історія моделі багатомовної освіти пройшла етапи трансформації та розвитку, шлях від засудження до заохочення, і в першу чергу, завдячує своїй актуальності інтенсивності міжкультурної взаємодії, що сформувалася з причини глобальних соціально-економічних змін, активізації діяльності міжнародних організацій.

На даному етапі, можемо констатувати, що вона має багато прихильників, які пов'язують перспективу вивчення декількох мов з розвитком загального інтелекту особистості, формуванням її гуманістичного світогляду, який допомагає діяти в умовах міжкультурних контактів.

Перспективами для подальших досліджень вважаємо створення та впровадження уніфікованих програм з вивчення іноземних мов, які врахо-

вують характер сучасного іншомовного навчання, мами освіти та діяти синхронно для забезпечення можуть інтегруватися всіма європейськими систе- цілісності процесу пізнання і опанування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднарчук С., Бауер М. Творення мультилінгвального простору сучасної освіти на уроках іноземної мови у закладах освіти: досягнення та виклики. *Проблеми освіти*. 2021. Вип. 1(94). С. 36–53. DOI: <https://doi.org/10.52256/2710-3986.1-94.2021.03>.
2. Гаманюк В. А. Іншомовна освіта Німеччини у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів: теорія і практика: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2012.
3. Козак Т. Можливості мови всесвітнього спілкування у збереженні етнокультурної ідентичності. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2012. № 30. С. 140–146.
4. Першукова О. Аналіз моделей багатомовної освіти школярів у країнах Західної Європи. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2018. Vol. VI (66), Issue 162. P. 41–45.
5. Талалай Ю. Модернізація навчання іноземних мов у старшій школі країн центральної Європи в умовах мультилінгвізму: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Дрогобич, 2017. 238 с.
6. Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваіте, 2020. 134 с.
7. Фідкевич О. Л., Снегірєва В. В., Бакуліна Н. В. Концепція моделі багатомовної освіти в закладах загальної середньої освіти з навчанням мов корінних народів і національних меншин. Київ: Педагогічна думка, 2021. 44 с.
8. Чому мова є носієм нематеріальної культурної спадщини? *Автентична Україна*. URL: <https://authenticukraine.com.ua/blog/comu-mova-e-nosiem-nematerialnoi-kulturnoi-spadsini>. (дата звернення: 20.11.2023).
9. Baker C., Wright Wayne E. Foundations of Bilingual Education and Bilingualism. *Multilingual Matters*, 2021. 552 p. URL: <https://www.multilingual-matters.com/page/detail/Foundations-of-Bilingual-Education-and-Bilingualism/?k=9781788929882> (Last accessed: 10.11.2023).
10. Byram M. The Intercultural Speaker and the Pedagogy of Foreign Language Education. *The SAGE Handbook of Intercultural Competence* / ed. D. K. Deardorff. Thousand Oaks, CA: Sage, 2009. P. 321–332.
11. Cenoz J. Towards Multilingual Education: Basque Educational Research from an International Perspective. Clevedon, England: Multilingual Matters, 2009. 288 p.
12. European Education Area: Linguistic diversity. European Commission. URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/multilingualism/linguistic-diversity>. (Last accessed: 11.10.2023).
13. García O. Bilingualism in Education in the Multilingual Apple: The Future of the Past. *Journal of Multilingual Education Research*. 2010. Vol. 1. P. 5.
14. Goodenough F. L. A new approach to the measurement of intelligence of young children. *Journal of Genetic Psychology*. 1926. Vol. 33. P. 185–211.
15. Skutnabb-Kangas T., Heugh K. Multilingual Education and Sustainable Diversity Work: From Periphery to Center. New York: Routledge, 2012.

REFERENCES

1. Bodnariuk S., Bauer M. (2021). Tvorennia multylinhvalnoho prostoru suchasnoi osvity na urokakh inozemnoi movy u zakladakh osvity: dosiahnennia ta vyklyky [Creation of modern educational multilingual space on foreign language lessons in educational institutions: achievements and challenges]. *Problemy osvity. - Problems of education*, 1(94). 36–53. DOI: <https://doi.org/10.52256/2710-3986.1-94.2021.03>. [in Ukrainian].
2. Hamaniuk V. A. (2012). Inshomovna osvita Nimechchyny u konteksti zahalnoievropeiskykh intehratsiinykh protsesiv: teoriia i praktyka [Foreign language education in Germany in the context of pan-European integration processes: theory and practice]: monohrafiia. Kryvyi Rih: Vydavnychiy dim. [in Ukrainian].
3. Kozak T. (2012). Mozhlyvosti movy vsesvitnoho spilkuvannia u zberezheni etnokulturnoi identychnosti [Possibilities of the language of global communication in the preservation of ethno-cultural identity]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya mizhnarodni vidnosyny. - Bulletin of Lviv University. Series: International relations*, 30. 140–146. [in Ukrainian].
4. Pershukova O. (2018). Analiz modelei bahatomovnoi osvity shkoliariv u krainakh Zakhidnoi Yevropy [Analysis of models of multilingual education of schoolchildren in the countries of Western Europe]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VI (66), issue: 162. 41–45 [in Ukrainian].
5. Talalai Yu. (2017). Modernizatsiia navchannia inozemnykh mov u starshii shkoli krain tsentralnoi yevropy v umovakh multylinhvizmu [Modernization of foreign language teaching at high schools of Central European countries in conditions of multilingualism]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. Drohobych. 238 s. [in Ukrainian].
6. Uspishni praktyky bahatomovnoi osvity v Ukraini [Successful practices of multilingual education in Ukraine] / kol. avt., za red. A. O. Panchenkova. – coll. of authors, ed. by A. O. Panchenkova. Kyiv: Vaite. 134 p. [in Ukrainian].
7. Fidkevych O., Sniehirova V., Bakulina N. (2021). Kontseptsiiia modeli bahatomovnoi osvity v zakladakh zahalnoi serednoi osvity z navchanniam mov korinnykh narodiv i natsionalnykh menshyn [The concept of a multilingual education model in institutions of general secondary education with the teaching of the languages of indigenous peoples and national minorities]. Kyiv: Pedahohichna dumka. - Kyiv: Pedagogical view. 44 p. [in Ukrainian].
8. Chomu mova ye nosiem nematerialnoi kulturnoi spadschyny? Avtentychna Ukraina [Why is language a carrier of intangible cultural heritage? Authentic Ukraine]. URL: <https://authenticukraine.com.ua/blog/comu-mova-e-nosiem-nematerialnoi-kulturnoi-spadsini>. (Last accessed: 20.11.2023).

-
9. Baker C., Wright Wayne E. (2021). Foundations of Bilingual Education and Bilingualism. *Multilingual Matters*. 552 p. URL: <https://www.multilingual-matters.com/page/detail/Foundations-of-Bilingual-Education-and-Bilingualism/?k=9781788929882> (Last accessed: 10.11.2023).
 10. Byram M. (2009). The Intercultural Speaker and the Pedagogy of Foreign Language Education. *The SAGE Handbook of Intercultural Competence* / ed. D. K. Deardorff. Thousand Oaks, CA: Sage. P. 321–332.
 11. Cenoz J. (2009). Towards Multilingual Education: Basque Educational Research from an International Perspective. Clevedon, England: *Multilingual Matters*. 288 p.
 12. European Education Area: Linguistic diversity. European Commission. URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/multilingualism/linguistic-diversity> (Last accessed: 11.10.2023).
 13. García O. (2010). Bilingualism in Education in the Multilingual Apple: The Future of the Past. *Journal of Multilingual Education Research*. 2010. Vol. 1. P. 5.
 14. Goodenough F. L. (1926). A new approach to the measurement of intelligence of young children. *Journal of Genetic Psychology*. Vol. 33. P. 185–211.
 15. Skutnabb-Kangas T., Heugh K. (2012). *Multilingual Education and Sustainable Diversity Work: From Periphery to Center*. New York: Routledge.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>